

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์เปรียบเทียบอุปลักษณในบทกวีของวรรณกรรมไทย” ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้ ได้แก่ การทบทวนวรรณกรรม การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การสรุปและอภิปรายผลการวิจัย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 การทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาน (Cognitive Linguistics) อุปลักษณ (Metaphor) มโนทัศน์ (Concept) และบทกวี

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ในงานวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

3.2.1 แบ่งช่วงการศึกษาวรรณกรรมออกเป็น 4 สมัย ตามเหตุผลทางการเมือง สภาพสังคม และรัชสมัยของแต่ละช่วง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) สมัยที่ 1 สมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงธนบุรี (พ.ศ. 1893 - พ.ศ. 2324)

ในช่วงแรก ส่วนใหญ่คำประพันธ์ประเภทร้อยกรอง การใช้ร้อยแก้วในวรรณกรรมสมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงธนบุรีมีจำนวนไม่มากนัก และไม่ปรากฏเรื่องบันเทิงคดีประเภทร้อยแก้ว

2) สมัยที่ 2 สมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 - รัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2325 - พ.ศ. 2394)

ลักษณะวรรณกรรมสมัยนี้ยังคงขนบการแต่งตามสมัยกรุงศรีอยุธยา ส่วนใหญ่เป็นวรรณกรรมร้อยกรอง แต่เริ่มมีการแต่งวรรณกรรมร้อยแก้วมากขึ้น

3) สมัยที่ 3 สมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ 4 - รัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2394 - พ.ศ. 2468)

สภาพสังคมในช่วงเวลานี้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง คือ มีการติดต่อกับชาวต่างชาติมากขึ้น รวมทั้งพระมหากษัตริย์และเชื้อพระวงศ์ ขุนนางชั้นสูง ตลอดจนข้าราชการมีโอกาสดูไปศึกษา

ต่างประเทศ จึงส่งผลให้รูปแบบของวรรณกรรมเปลี่ยนไป นักประพันธ์นิยมแต่งวรรณกรรมร้อยแก้วอย่างกว้างขวาง

4) สมัยที่ 4 สมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ 7 – ปัจจุบัน (พ.ศ. 2468 – พ.ศ. 2546)

เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางการเมืองและสภาพสังคม เนื่องจากการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย และมีความผันผวนทางการเมือง รวมทั้งการศึกษาต่างประเทศทำให้ลักษณะวรรณกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือมีการรับแนวคิดจากตะวันตก จำนวนวรรณกรรมประเภทร้อยกรองลดลง การแต่งวรรณกรรมร้อยแก้วเป็นที่นิยมโดยทั่วไปและมีรูปแบบที่หลากหลาย

3.2.2 เก็บรวบรวมวรรณกรรม 4 สมัย ทั้งประเภทร้อยแก้วและร้อยกรอง

3.2.3 คัดเลือกวรรณกรรมใน 4 ช่วงสมัย สมัยละ 58 เรื่อง เนื่องจากในช่วงสมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงธนบุรีมีจำนวนวรรณกรรมน้อยที่สุด คือ 58 เรื่อง ผู้วิจัยจึงอาศัยจำนวนวรรณกรรมที่ปรากฏในช่วงสมัยที่ 1 เป็นหลัก จากนั้นศึกษาวรรณกรรมในสมัยที่ 2 สมัยที่ 3 และสมัยที่ 4 เป็นจำนวนสมัยละ 58 เรื่องเช่นเดียวกัน

การคัดเลือกตัวอย่างวรรณกรรมผู้วิจัยมีวิธีการดังนี้ คือ

1) ในสมัยที่ 1 (สมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงธนบุรี) ใช้วรรณกรรมที่พบทั้งหมด คือ จำนวน 58 เรื่อง เป็นข้อมูลในการศึกษา จากการศึกษาข้อมูลพบว่ามีวรรณกรรมที่ปรากฏบทกวี 7 เรื่อง ได้แก่

1. ลิลิตพระลอ
2. สมุทรโฆษคำฉันท์
3. เสือโคคำฉันท์
4. อนิรุทธคำฉันท์
5. รามเกียรติ์
6. อิเหนาคำฉันท์
7. ลิลิตเพชรมงกุฎ

2) ในสมัยที่ 2 (รัชกาลที่ 1–รัชกาลที่ 3) มีจำนวนวรรณกรรมมากกว่า 58 เรื่อง ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการสุ่มแบบง่ายเพื่อคัดเลือกวรรณกรรมมาใช้ในการศึกษา จากการศึกษาข้อมูลพบว่ามีวรรณกรรมที่ปรากฏบทกวี 20 เรื่อง ได้แก่

1. บทละครเรื่องรามเกียรติ์
2. บทละครเรื่องอิเหนา

3. ดาหลัง
4. อุณรุท
5. รามเกียรติ์ (พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย)
6. อิเหนา (พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย)
7. สังข์ทอง
8. ไกรทอง
9. สรรพสิทธิ์คำฉันท์
10. ขุนช้างขุนแผน
11. พระอภัยมณี
12. อภัยนุราช
13. โคบุตร
14. ลักษณะวงศ์
15. สิงห์ไตรภพ
16. กาพย์พระไชยสุริยา
17. กากีคำกลอน
18. ลิลิตศรีวิชัยชาดก
19. สมบัติอมรินทร์คำกลอน
20. บทละครเรื่องระเด่นลันได

3) สมัยที่ 3 (รัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 6) มีจำนวนวรรณกรรมมากกว่า 58 เรื่อง ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการสุ่มแบบง่ายเช่นเดียวกับสมัยที่ 2 จากการศึกษาข้อมูลพบว่ามีวรรณกรรมที่ปรากฏบทอักษรร้อย 8 เรื่อง ได้แก่

1. ศกุนตลา
2. อิลราชคำฉันท์
3. เองตั้งหัว
4. วงศ์เทวราช
5. ปลาทุสุริยวงศ์
6. อุเทนคำฉันท์
7. พระสุนคำฉันท์
8. สุนคำฉันท์

4) ด้วยเหตุที่ข้อมูลวรรณกรรมในสมัยที่ 4 มีเป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงศึกษาเฉพาะวรรณกรรมร้อยแก้วประเภทบันเทิง ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ นวนิยายและเรื่องสั้น (กุหลาบ, 2517, น. 181) เนื่องมาจากการศึกษาเบื้องต้นพบว่าเป็นประเภทของวรรณกรรมที่มีโอกาสปรากฏบทกวีมากที่สุด โดยการคัดเลือกข้อมูลวรรณกรรมประเภทนวนิยายและเรื่องสั้นจากแหล่งข้อมูลที่เป็นตัวแทน มีรายละเอียดดังนี้

1. สถาบันวิทยบริการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบวรรณกรรมร้อยแก้วประเภทนวนิยาย จำนวน 1,088 เรื่อง และเรื่องสั้น จำนวน 374 เรื่อง

2. หอสมุดปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พบวรรณกรรมร้อยแก้วประเภทนวนิยาย จำนวน 1,746 เรื่อง และเรื่องสั้น จำนวน 909 เรื่อง

3. หอสมุดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พบวรรณกรรมร้อยแก้วประเภทนวนิยาย จำนวน 216 เรื่อง และเรื่องสั้น จำนวน 163 เรื่อง

ผลการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่เป็นตัวแทนทั้ง 3 แห่ง ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลวรรณกรรมจำแนกเป็นประเภทนวนิยาย จำนวน 3,050 เรื่อง และวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้น จำนวน 1,446 เรื่อง ในการเก็บข้อมูลวรรณกรรมประเภทร้อยแก้วประเภทนวนิยายและเรื่องสั้นจากแหล่งข้อมูลทั้ง 3 แห่ง หากพบเรื่องที่ซ้ำกันนับเป็น 1 เรื่อง เพื่อไม่ให้เป็นการศึกษาข้อมูลซ้ำซ้อน รวมเป็นข้อมูลวรรณกรรมประเภทนวนิยาย 2,395 เรื่อง และเรื่องสั้น 1,312 เรื่อง เมื่อรวบรวมรายชื่อได้แล้ว ผู้วิจัยจึงคัดเลือกวรรณกรรมโดยวิธีการสุ่มแบบง่ายได้วรรณกรรมจำนวน 58 เรื่อง ตามเกณฑ์การเก็บข้อมูลที่ได้ตั้งไว้ จำแนกเป็นนวนิยาย 29 เรื่อง และเรื่องสั้น 29 เรื่อง จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลพบว่า มีวรรณกรรมที่ปรากฏบทกวี 6 เรื่อง ได้แก่

1. จ้าวธรรณี
2. ท้ามฤตยู
3. เรื่องของจัน ดารา
4. ทรชนคนสวय
5. ปลายเทียน
6. ความน่าจะเป็น

3.2.4 เก็บข้อมูลอุปลักษณที่เกี่ยวกับเรื่องเพศในบทกวีของวรรณกรรมที่ได้จากการสุ่มตัวอย่าง จำนวน 232 เรื่อง และบันทึกด้วยโปรแกรม Microsoft Word

3.2.5 การเก็บข้อมูลภาษาที่เป็นบทกวี ผู้วิจัยพิจารณาจากภาษาที่นำมาใช้ในเชิงเปรียบเพื่อบรรยายเรื่องการมีความสัมพันธ์ทางเพศ ซึ่งเป็นเรื่องต้องห้ามของสังคมไทยและ

ไม่ควรกล่าวถึงโดยตรงไปตรงมา ผู้วิจัยพิจารณาจากบริบทภาษาทั้งก่อนและหลังรูปภาพที่เป็นบทอรรถาธิบาย ซึ่งมักเริ่มต้นด้วยรูปภาพที่บรรยายการโศก โศก พาราสิ หรือการสัมผัสร่างกายเพื่อก่อให้เกิดอารมณ์ทางเพศระหว่างผู้ชายและผู้หญิงโดยตรงไปตรงมา โดยที่ข้อมูลส่วนนี้อาจจะพบหรือไม่ก็ได้ จากนั้นจึงเป็นการใช้อุปลักษณะเพื่อกล่าวถึงพฤติกรรมการณ์เพศสัมพันธ์โดยการให้ความเปรียบเทียบที่ไม่มีความหมายเกี่ยวข้องหรือสอดคล้องกับเรื่องที่บรรยายมาข้างต้น ซึ่งเป็นการกล่าวถึงเรื่องอื่นๆ เช่น ความบั่นป่วนของธรรมชาติ ชื่อหรือคำที่แสดงอาการของพืชและสัตว์ ฯลฯ โดยไม่มีรูปภาพที่บรรยายถึงพฤติกรรมการณ์เพศสัมพันธ์ทางเพศอย่างตรงตัวจนกระทั่งถึงจุดสิ้นสุดของการร่วมเพศ จากนั้นจึงเป็นการกล่าวถึงเรื่องอื่นหรือบรรยายว่า การมีความสัมพันธ์นั้นได้เสร็จสิ้นลงโดยเป็นรูปภาพที่มีความหมายประจำต่อไป

การเก็บข้อมูลอุปลักษณะในบทอรรถาธิบาย ผู้วิจัยได้ใช้หลักในการคัดเลือกรูปภาพที่เป็นอุปลักษณะในบทอรรถาธิบายโดยพิจารณาจากความหมาย กล่าวคือ เป็นการนำรูปภาพที่มีความหมายในเชิงเปรียบเทียบเพื่อกล่าวถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางเพศ ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะรูปภาพที่นำมาใช้เปรียบเทียบเพื่อหมายถึงประเด็นที่เกี่ยวกับเรื่องเพศดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) รูปภาพที่หมายถึงผู้ที่มีเพศสัมพันธ์ หมายถึง รูปภาพที่นำมาใช้ในการเปรียบเทียบเพื่อหมายถึงบุคคลที่มีพฤติกรรมการณ์เพศสัมพันธ์ ได้แก่ ผู้ชาย และผู้หญิงที่กำลังมีเพศสัมพันธ์

2) รูปภาพที่หมายถึงอวัยวะร่างกายของผู้ที่มีเพศสัมพันธ์ หมายถึง รูปภาพที่นำมาใช้ในการเปรียบเทียบเพื่อหมายถึงอวัยวะร่างกายของผู้ที่มีเพศสัมพันธ์ทั้งชายและหญิง ได้แก่ อวัยวะเพศชาย อวัยวะเพศหญิง และอวัยวะส่วนหน้าอกของเพศหญิง

3) รูปภาพที่หมายถึงพฤติกรรมการณ์เพศสัมพันธ์ หมายถึง รูปภาพที่นำมาใช้ในการเปรียบเทียบเพื่อหมายถึงพฤติกรรมการณ์แสดงออกของสัญชาตญาณทางเพศหรืออารมณ์ใคร่ในรูปของการมีเพศสัมพันธ์ อันได้แก่ การแสดงพฤติกรรมทางเพศโดยเริ่มตั้งแต่การร่วมเพศจนกระทั่งถึงจุดสิ้นสุดของการมีเพศสัมพันธ์คือการหลั่งน้ำกาม

4) รูปภาพที่หมายถึงอารมณ์หรือความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับการมีเพศสัมพันธ์ หมายถึง รูปภาพที่นำมาใช้ในการเปรียบเทียบเพื่อหมายถึงอารมณ์หรือความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการณ์เพศสัมพันธ์ ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งถึงจุดสิ้นสุดของการมีเพศสัมพันธ์

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยการดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

3.3.1 วิเคราะห์อุปลักษณะเกี่ยวกับเรื่องเพศจากบทอรรถวรรยในวรรณกรรมและจำแนกออกเป็นประเภทต่างๆ ตามความสัมพันธ์ทางความหมายของรูปภาพ โดยใช้เกณฑ์พิจารณาจากความหมายประจำรูปของข้อมูลภาษาที่เป็นอุปลักษณะในการจัดประเภท

3.3.2 อธิบายความหมายของอุปลักษณะเรื่องเพศจากบทอรรถวรรยแต่ละประเภท รวมทั้งอธิบายความหมายประจำคำของรูปภาพที่นำมาใช้ในการเปรียบตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 รวมทั้งการอธิบายและตีความโดยผู้วิจัยในฐานะที่เป็นเจ้าของภาษาเพื่ออธิบายรูปภาพที่เป็นอุปลักษณะดังกล่าว

3.3.3 เปรียบเทียบรูปภาพที่ใช้เป็นอุปลักษณะในบทอรรถวรรยแต่ละสมัย

3.3.4 วิเคราะห์ทัศนคติของผู้ใช้ภาษาจากการใช้อุปลักษณะเกี่ยวกับเรื่องเพศแต่ละสมัย

3.4 การสรุปผล การอภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยดำเนินการสรุปและอภิปรายผลการวิจัยอุปลักษณะเรื่องเพศที่พบในบทอรรถวรรยของวรรณกรรมไทย ตลอดจนข้อเสนอแนะในการศึกษาต่อไป